

פרקי אבות - פרק ו

פרק ו: פרק זה אינו חלק מהמשנה של מסכת אבות, אלא הוא ליקוט של ברייתות מענייני מסכת אבות, ונהגו לצרף ברייתות אלו למסכת אבות כדי להשלים את הלימוד של פרקי אבות בששת השבתות שבימי ספירת העומר. ולכן הקדימו ואמרו, **שְׁנוּ חֲכָמִים** ברייתות אלו **בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה**, אך אין זו המשנה ממש [ולכן יובאו בה דברי האמוראים הראשונים, שלא היו בזמן חיבור המשנה], **בְּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם**, שאף אלו הם דברי אלוקים חיים.

משנה א: **רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר**, **כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה** - לשם קיום רצון ה', בהכירו שזה תכלית האדם ותכלית כל הבריאה, **זוֹכֶה** על ידי זה **לְדַבְּרִים הַרְבֵּה**, כפי שיפורטו להלן, **וְלֹא עוֹד**, **אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ פְּדָאֵי הוּא לּוֹ** - היה כדאי לברוא את כל העולם רק בשביל אדם אחד כזה, והדברים שזוכה להם הם **שֶׁנִּקְרָא רַע**, שראוי להתחבר אליו ולשמוע לעצותיו, **אֶהוּב** על כל בני האדם מפני מידותיו הטובות, **אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם**, שמקיים מצוות ה' מאהבה, **אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת**, **מִשְׁמַח אֶת הַמָּקוֹם** בשעה שמקיים מצוותיו כראוי, **מִשְׁמַח אֶת הַבְּרִיּוֹת**, והתורה **מְלַבֶּשְׁתוּ תְּמִיד עֲנוּה וְיִרְאָה**, **וּמְכַשְׂרֵתוּ** - מכשירה ומכינה אותו **לְהִיּוֹת צַדִּיק** [לקיים חובותיו כלפי ה'], **חֲסִיד** [לנהוג בחסידות עם בני האדם], **יֵשֶׁר** במידותיו, **וְנִאֲמָן** במעשיו הטובים, שלא יתקפנו היצר ויגרום לו לחטוא. **וּמְרַחֲקֵתוּ מִן הַחַטָּא** - התורה מרחיקה אותו מלבא למקומות שיש בהם נסיון של חטא, **וּמְקַרְבֵתוּ לְיַדֵּי זְכוּת** - מקרבתו למקומות שיוכל לעשות בהם מצוות, **וְנִהְיֶין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה**, **בִּינָה** - דברי חכמה, **וְגְבוּרָה** - שרואים אותו מתגבר על הנסיונות הקיימים בעולם הזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ח) לגבי התורה **'לִי עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה, אֲנִי בִּינָה לִי גְבוּרָה'**. **וְנוֹתְנָת לּוֹ הַתּוֹרָה הוּד מְלָכוֹת** על פניו, **וּמְשַׁלָּה** - שיכול לצוות על אחרים, ומקיימים את דבריו, **וְחֲקוּר דִּין** - חכמה לחקור את הדין לאמתו, **וּמְגַלִּין לּוֹ מִן הַשָּׁמַיִם רְזִי** [-סודות] **תּוֹרָה**, **וְנִעְשָׂה כְּמַעֲשֵׂי הַמִּתְגַּבֵּר וְכִנְהָר שְׂאִינוּ פּוֹסֵק**, ואף על פי שיש בו את כל המעלות הללו, **הִנֵּה צְנוּע וְאָרֶךְ רוּחַ** - הוא צנוע וסבלן, **וּמוֹחֵל עַל עֲלְבוֹנוֹ**, והתורה **מְגַדְּלֵתוּ וּמְרוֹמְמֵתוּ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים**.

משנה ב: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, **בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִהַר חוֹרֵב** - מהר סיני, שם ניתנה תורה לישראל, **וּמְכַרְזֵת וְאוֹמְרֵת**, **אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מְעַלְבוֹנָה שֶׁל תּוֹרָה**, שאין עמלים בה כראוי, **שֶׁכָּל מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בְּתוֹרָה נִקְרָא נֹזֵף**, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יא) **'נָזַם זָהָב בְּאֵף חֲזִיר, אֲשֶׁה יָפָה וְסִרַת טַעַם'**, כלומר, כמו שאם יתנו נזם זהב באף החזיר ישתמש בו כדי לנבור באשפתות, וכמו אשה שבעלה נותן לה תכשיטים יפים והיא מאבדת אותם, כך הוא האדם המשתמש בשכלו לדברים בטלים במקום ללימוד התורה. **וְאֵל תְּסוּבֹר שְׁמִי שְׁפוֹרֵק מַעֲלִיו עוֹל תּוֹרָה מְרוֹיַח לְכָל הַפְּחוֹת שְׁבַעוֹלָם**

פרקי אבות - פרק ו

הזה הוא ללא עול, שהרי הפסוק אומר (שמות לב) 'והלחת מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים הוא, חרות על הלחת', אל תקרא 'חרות' אלא 'חרות', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, שהוא בן חורין מכל תאוות ורצונות העולם הזה, ואינו משועבד להם. ואל תסבור שרק מי שיש לו חכמה רבה וכשרון יכול להתעלות מהעיסוק בלימוד התורה, אלא כל מי שעוסק בתלמוד תורה, אפילו שאינו חכם כל כך, הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא) 'וממתנה נחליאל ומנחליאל במות', כלומר, לאחר שעמל בתורה וניתנת לו במתנה, נחלו א-ל, שינחל מה דברים שלא היה יכול להשיג לפי טבעו, ומשם מתעלה ליבמות'.

משנה ג: הלומד מחברו פרק אחד, שיש בו כמה הלכות, או הלכה אחת שיש בה כמה דברים, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו רק אות אחת שבתורה או במשנה, שלפעמים לומדים דינים אפילו מייתור או חיסור של אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מצונו בידו מלך ישראל, שהיה גדול בתורה וראש הסנהדרין, שהלכה כמותו בכל מקום, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, שלא ללמוד ביחידות, ושלא להכנס לבית המדרש בקומה זקופה, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר (תהילים נה) 'ואתה אנוש פערפי אלופי ומידעי'. והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה - אין ראוי לכבד אדם אלא על התורה שיש בו, שנאמר (משלי ג) 'כבוד חכמים ינחלו'. ונאמר עוד (שם כח) 'ותמימים ינחלו טוב', ואין טוב אלא תורה, שנאמר (שם ד) 'פי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו', וכיון שלומד התלמיד מרבו תורה הקרויה טוב, והגורם להם לכבוד כמו שהתבאר בפסוק הקודם, ודאי עליו לנהוג כבוד ברבו.

משנה ד: פך היא דרפה של תורה - כך צריך האדם לנהוג בתחילת לימוד התורה, שלא יתעדן ויתרשל בה, אלא פת במלח תאכל, ומים במשורה [-במידה] תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עשה כן, שלמרות על הקשיים אתה עמל בתורה, עליך נאמר (תהלים קכח) 'אשריך וטוב לך', אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא.

משנה ה: אף שמובטח לו לעמל בתורה שיבואו אליו כל המעלות והטובות האמורים לעיל, מכל מקום אל תבקש גדלה לעצמך, שימהרו לבא אליך כל הטובות הללו, ואל תחמוד כבוד, אלא סוף שיבואו אליך כל הטובות הללו מעצמם. יותר מלמודך עשה -

פרקי אבות - פרק ו

יותר ממה שאתה רגיל ומלומד בו, תעשה. ואל תתאווה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך, שהוא הקדוש ברוך הוא, שישלם לך שכר פעלתך.

משנה ו: גדולה מעלת התורה יותר מן ההונה ויותר מן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות, והם הדברים שבהם נעלה המלך על שאר העם [כגון שאין רוכבים על סוסו ואין יושבים על כסאו וכו'], וההנה בעשרים וארבע מעלות [כגון שרק הם מקריבים קרבנות, ואסורים להטמא וכו'. ויש מפרשים בעשרים וארבע מתנות כהונה], והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, שבהם נעלה תלמיד חכם משאר העם, ולפי ריבוי הקנינים ניכר גודל מעלתה, ואלו הן, בתלמוד - ללמוד ולקבל מפי רב [ואין זה כשאר החכמות שיכול האדם ללמוד לבדו], בשמיעת האזן - בהקשבה גדולה, שמייחד אזנו לשמיעת הדברים, בעריכת שפתיים - שיהיו הדברים שגורים בפיו כפי שקיבלם מרבו, בבניית הלב - להתבונן במה שלמד, ולהבין דבר מתוך דבר, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטרה, בשמוש חכמים, שעל ידי זה לומד מהנהגתם כיצד לנהוג הלכה למעשה, בדקדוק חברים, שישמע מחבריו מה שדקדקו בדברי רבו, בפלפול התלמידים, שעל ידי השאלות והתשובות מבין את הדברים היטב, וגם מתעורר לדברים חדשים, בישוב - שיהיה מיושב בדעתו, ולא נבהל ונחפז, במקרא, במשנה, במעוט סחורה, במעוט דרך ארץ, במעוט תענוג, במעוט שנה, במעוט שיחה - שיחת חולין, אף שמיעוטו נצרך כדי שתנוח הנפש מעט, אך לא ירבה בזה, במעוט שחוק, וגם בזה מיעוטו נצרך כדי לשמח הנפש, אך לא ירבה בזה, בארץ אפים - שימנע מלכעוס, בלב טוב, באמונת חכמים - יאמין לדברי החכמים בדברי התורה, אף שאינו משגם בשכלו, בקבלת היסורין - שאינו מהרהר אחרי דרכי ה', המפיר את מקומו, ועל ידי זה יהיה ענוותן, והשמח בחלקו, שעל ידי זה יהא ליבו שמח תמיד, ודבר זה עוזר להבנה ולזכרון, והעושה סג לדרבניו - גדר ושמירה לעצמו, שלא יכשל בחטאים, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אף שעושה מעשים טובים, אהוב - מתנהג ביושר, בתן ובחסד, ועל ידי זה יאהבוהו הכל, אוהב את המקום - את ה', אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות - אוהב את הנהגות הצדק בין בני אדם, ומציל עשוק מיד עושקו, אוהב את המישרים - אוהב דברי חכמה ישרים, ואינו מקבל דברים עקומים, אוהב את התוכחות - כאשר יוכיחוהו על מעשיו יקבל את הדברים ויאהבם, ומתרחק מן הכבוד, אף שבעשותו כל זאת ראוי הוא לכבוד, מכל מקום לא ירדוף אחר הכבוד אלא יתרחק ממנו, בהכירו בחסרונות שבו, ולא מגיש לבו בתלמודו - אינו מרגיש עצמו כ'רגיל' עם התורה, כאדם הרגיל בחבירו ואינו מתבייש וירא ממנו, ומתוך כך ישלח מחשבותיו בעניני אמונה שאינו יכול להשיגם,

פרקי אבות - פרק ו

אלא ילמד ביראה ובבושת פנים, באופן שירגיש פחיתות ערכו מול לימוד התורה, ואינו שִׁמַח בְּהוֹרָאָה, כיון שהוא ירא תמיד שמא יכשל בדבר הלכה, נוֹשֵׂא בְעַל עֵם חֲבֵרוֹ, ומְכַרְיֵעוּ [-דן את חברו] לְכַף זְכוּת, ומְעַמִּידוֹ עַל הָאֲמֵת - מוכיח לחבירו את האמת על ידי ראיות ברורות, וְעַל יְדֵי זֶה מְעַמִּידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם - גורם שלימות בנפש חבירו, ומְתִישֵׁב לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ - כשהוא בא ללמד תורה, מתיישב תחילה בליבו כיצד לסדר את הדברים היטב, שׂוֹאֵל וּמְשִׁיב, כיון שעל ידי שאלות ותשובות נחקקים הדברים בלב, שׂוֹמֵעַ אֵת דְּבַרֵי תַלְמִידוֹ וּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו הַרְאֻשׁוּנִים כְּדִי לְבַאֵר לָהֶם אֵת הַדְּבָרִים הַיֵּטִב, הַלּוֹמֵד ומתייגע בלימודו אף שהוא כבר חכם גדול עַל מְנַת לְלַמֵּד לאחרים, וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת - אף דברים שכבר למד חוזר ולומד כיון שהם נוגעים למעשה, וחושש שישכחם, הַמְּחַכֵּים אֶת רַבּוֹ - כשאינו מבין את דברי רבו, אומר שבודאי רבו חכם, ומנסה לרדת לסוף כוונתו, וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ - אף כשיש סתירה בין הדברים ששמע מרבו הוא טורח וליישב ולכוון את הדברים, שלא יסתרו זה את זה, וְהַאֲוִמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. הָא [-הרי] לְמַדְתָּ שֶׁכָּל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מְבִיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר (אסתר ב) 'וְתֹאמַר אֲסַתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרֻדְכָי', ועל ידי זה התגלגלה תשועת ישראל באותם ימים.

משנה ז: גְּדוּלָה תוֹרָה, שֶׁהִיא נוֹתֵנֶת חַיִּים לְעַשְׂיָה - למי שעושה ומקיים מה שלמד בתורה, בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר (משלי ד) 'כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא', הרי אלו חיים בעולם הזה, וְאוֹמֵר (שם ג) 'רַפְּאוֹת תִּהְיֶה לְשַׂרְךָ וְשָׂקוֹי לְעַצְמוֹתֶיךָ', וזו רפואה לגוף בעולם הזה, וְאוֹמֵר (שם) 'עַץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֵיהָ מְאֹשֵׁר', והיינו החיים האמיתיים לעולם הבא, וְאוֹמֵר (שם א) 'כִּי לֹוִית חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וְעֲנֻקִים לְגִרְגָּתֶיךָ', והיינו שיתכבד הלומד תורה עבור החכמה שבראשו, ועבור דבריו המסודרים היוצאים מגרונו. וְאוֹמֵר (שם ד), 'תִּתֵּן לְרֹאשֶׁךָ לֹוִית חֵן, עֲטֹרַת תִּפְאָרֶת תִּמְגֶּנֶד', והיינו שהתורה תתן לאדם חן בעולם הזה, ותפארת לעולם הבא, וְאוֹמֵר (שם ט), 'כִּי בִי יִרְבּוּ יְמֶיךָ, וְיוֹסִיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים', והיינו שמתרבים ימיו בעולם הזה, ונוסף לו חיים לעולם הבא. וְאוֹמֵר (שם ג), 'אֲרֹךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ בְּשִׂמְאוּלָה עֵשֶׂר וְכְבוֹד', כלומר, הלומדים את התורה לשמה [ורמוזים בלשון 'בימינה'], זוכים לאריכות ימים, וכל שכן לעושר וכבוד. והלומדים שלא לשמה [ורמוזים בלשון 'בשמאלה'], זוכים רק לעושר וכבוד, אך לא לאריכות ימים. וְאוֹמֵר (שם), 'כִּי אֲרֹךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ', כלומר, שמלבד החיים שזוכה בהם האדם, זוכה גם לשלום. וְאוֹמֵר (שם), 'דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נֹעֵם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם'.

משנה ח: רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה מְשׁוּם [-בשם] רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר, הַנּוֹי,

פרקי אבות - פרק ו

והלח, והעושר, והכבוד, והחכמה, והזקנה והשיבה, והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם, שעל ידי נוי הפנים ימצאו חן בעיני מלכי ארץ כשיבואו להשתדל לפנייהם עבור ישראל, ועל ידי הכח יצילו עשוק מיד עושקו, ועל ידי העושר יתמכו בעניים ואביונים, ועל ידי הכבוד יהיו דבריהם נשמעים ומתקבלים ליראה את ה', ובחכמתם ילמדו את העם תורה, ובזקנה יהיו דברים דברי טעם מיושבים ומתקבלים, ועל ידי ריבוי בנים יפיצו דעת ה' בהרבה מקומות, ומסייעת לכך הברייתא מפסוקים שונים, שְׁנֵאמַר (שם טז) 'עֲטַרְתַּ תְּפָאֲרַת שִׁיבָה בְּדָרְךָ צְדָקָה תִּמְצָא', וְאֹמַר (שם כ) 'תְּפָאֲרַת בְּחוּרִים כּוֹחֵם וְהָדָר זְקֵנִים שִׁיבָה'. וְאֹמַר (שם יד) 'עֲטַרְתַּ חֲכָמִים עֲשָׂרָם'. וְאֹמַר (שם יז) 'עֲטַרְתַּ זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתְּפָאֲרַת בָּנִים אֲבוֹתָם'. וְאֹמַר (ישעיה כד) 'וְחִפְּרָה הַלְבָנָה וּבּוֹשָׁה הַחֲמָה, כִּי מֶלֶךְ ה' צָבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם, וְנִגְדָה זְקֵנֵינוּ כְבוֹד'. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסֵיאָא אֹמֵר, אֱלוֹ - אוֹתָם שְׁבַע מִדּוֹת שְׁמֵנוּ חֲכָמִים לְצַדִּיקִים, כָּלֵם נִתְקַיְמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו [והשיבה] אינה מידה בפני עצמה, אלא יחד עם הזקנה].

משנה ט: אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא, פְּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּדָרְךָ, וּפָגַע [וּפָגַשׁ] בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שְׁלוֹם, וְהִחֲזַרְתִּי לוֹ שְׁלוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי מֵאִיזָה מְקוֹם אָתָּה [כלומר, באיזו עיר אתה גר, שאין מכבדים אותך כראוי, וצריך אתה להטלטל בדרכים לצורך פרנסתך]. אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי [אך אין הפרנסה מצויה שם כל כך]. אָמַר לִי, רַבִּי, רְצוֹנְךָ שֶׁתְּדוֹר עִמָּנוּ בְּמִקְוָמָנוּ, וְתִלְמַדְנוּ תּוֹרָה, וְאָנִי אֶתֶן לְךָ אֶלְפִים דְּנָרִי זָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת [כלומר, אתן לך כל מה שתצטרך ותבקש]. אָמַרְתִּי לוֹ, אִפִּילוֹ אִם אָתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אִינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה. לָפִי שֶׁבִשְׂעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁל אָדָם מִן הָעוֹלָם, אִין מְלוֹיִן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁלְמַד וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשָׂה בְּלִבָּד, שְׁנֵאמַר (משלי ו) 'בְּהִתְהַלֵּךְךָ תִּנְחָה אוֹתְךָ בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ', וכך יש לדרוש את הפסוק, 'בְּהִתְהַלֵּךְךָ תִּנְחָה אֶתְךָ', בְּעוֹלָם הַזֶּה. 'בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ', בְּקִבְרָה. 'וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ', לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כְּתוּב בְּסִפְרֵ תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיָּה עֲשִׂיר גְּדוֹל, (תהלים קיט) 'טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וְכֶסֶף'. וְאֹמֵר (חגי ב) 'לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם ה' צָבָאוֹת', ולכן אם באמת ראוי לי העושר והוא טוב עבורי, אקבל אותו מה' במקומי, בלי שאצטרך לעקור את עצמי ממקום תורה.

משנה י: חֲמִשָּׁה קְנִינִים קָנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, כְּלוּמַר, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵלוֹ חֲבִיבִים מְאֹד עַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכֵאלוֹ קִנָּאָם לְעַצְמוֹ, וְאֵלוֹ הֵן, 'תּוֹרָה', קְנִינֵן

פרקי אבות - פרק ו

אָחַד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. ומבארת הברייתא מנין לומדים דברים אלו: תּוֹרָה מִנִּין, דְּכַתִּיב
(משלי ח) 'ה' קִנְיֵי רְאִשִׁית דְּרִכּוֹ, קִדְּם מִפְעֻלֵי מֵאָז', ואמרו חז"ל שהקב"ה הסתכל
בתורה וברא את העולם, הרי שנאמרה לשון 'קנין' לגבי התורה. שְׁמַיִם וָאָרֶץ מִנִּין,
דְּכַתִּיב (ישעיה סו) 'כֹּה אָמַר ה' הַשְּׁמַיִם כְּסֵאֵי וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר
תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי', ומפסוק זה יש ללמוד שהשמים חשובות מן הארץ
]שהרי השמים מכונות 'כסא' והארץ כ'הדום רגליים'], וְאוֹמֵר (תהלים קד) 'מָה רַבּוֹ
מַעֲשֵׂיךָ ה' פֶּלֶם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָדָךְ, וכיון שהארץ מכונה 'קנין', כל
שכן שהשמים, החשובות יותר, נחשבות 'קנין'. אַבְרָהָם מִנִּין, דְּכַתִּיב (בראשית יד),
'וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל-ל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שְׁמַיִם וָאָרֶץ', ולשון 'קונה שמים
וארץ' נאמרו על אברהם, שעבורו נברא העולם [כמו שדרשו חכמים על הפסוק 'אלה
תולדות השמים והארץ בהבראם', אל תקרי בהבראם אלא באברהם, שעבורו נברא
העולם], וכיון שהשמים והארץ נחשבים קנינו של הקב"ה, כל שכן שאברהם, שעבורו
נבראו השמים והארץ, נחשב קנינו של ה'. יִשְׂרָאֵל מִנִּין, דְּכַתִּיב (שמות טו), 'עַד יַעֲבֹר
עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתְךָ', הרי שנאמרה לגבי ישראל לשון קנין, וְאוֹמֵר (תהלים
טז), 'לְקַדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָם', כלומר, שלא תאמר שה'קנין'
של הקב"ה בישראל הוא כקנין של עבדים, שקנאם בהוצאתם ממצרים, ואינם
חביבים לפניו, ולכן הובא פסוק זה, בו מבואר שכל חפצו של הקב"ה הוא בישראל.
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנִּין, דְּכַתִּיב (שמות טו), 'מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַת ה' מִקְדָּשׁ ה' פּוֹנְנוּ יְדִידָךְ,
ומפסוק זה יש ללמוד שבית המקדש נבנה כביכול בשתי ידיו של ה', להראות את
גודל החביבות שלו לפניו, ולא כשאר חפצי העולם שנבראו בלשון אמירה בלבד,
וְאוֹמֵר (תהלים עח), 'וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קְדֻשׁוֹ הֵרָזָה קִנְיָתָהּ יְמִינוֹ', הרי שנאמרה
במקדש לשון קנין, ולשון 'ימין' מראה על חשיבות מקום המקדש, שכביכול נברא
בימין ה'.

משנה יא: לאחר שהתבאר שיש חמשה דברים שנקראים 'קנינו' של הקב"ה, אל
תסבור בדעתך ששאר הדברים נבראו במקרה, וללא תכלית, אין הדבר כן. אלא פֶּל
מֵה שֶׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בָּרָאוּ אֱלֹהִים לְכַבּוֹדוֹ, שְׁנֹאֵמַר (ישעיה מג),
'כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרֵאתִיו יִצְרָתִיו אֶף עֲשִׂיתִיו', שעל ידי כל דבר יוכל האדם
להגיע להכרת וידיעת ה', וְאוֹמֵר (שמות טו), 'ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד', כלומר, מלכותו
של ה' תתגלה בכל פרטיה רק לעתיד לבא, כאשר יטהרו כל ליבות בני האדם לעבוד
את ה'.

פרקי אבות - פרק ו

הקטע הבא אינו מהברייתא של פרק זה, אלא משנה היא במסכת מכות, ונוהגים לאומרה בסיום לימוד פרקי אבות:

רַבִּי חֲנִינְיָא בֶּן עֲקֵשְׁיָא אָמַר, רְצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְיוֹן שֶׁהַדָּרֶךְ לְזִכּוֹת בְּחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא הָיָא עַל יַדֵּי שִׁיעֵשָׂה הָאָדָם לְכָל הַפְּחוֹת מִצְוָה אַחַת לְשִׁמְיָהּ, שְׁלֵא עַל מִנַּת לְקַבֵּל כְּבוֹד אֹה הִנָּא אַחֲרֵת מֵהִנָּאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּדֵי שִׁמְתוּךְ שִׁישׁ לְאָדָם מִצְוֹת רַבּוֹת כָּל כַּךְ, בּוֹדָאֵי יִגִּיעַ לִידֵי זֶה שִׁיעֵשָׂה מִצְוָה אַחַת לְשִׁמְיָהּ, כְּרָאוּי, וַיִּזְכֶּה בֵּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא, שְׁנֵאמַר 'ה' חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדָּיר'.